

Uskontoa, henkisyttä ja mediatisaatiota

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Uskonnotutkimuksessa, kuten kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa, käydään jatkuvaa keskustelua tieteenalan keskeisten käsitteiden määrittelystä. Uskonnon käsite on luonnollisesti uskontotieteen *se* käsite, josta on kiistelty tieteenalan alkuajoista lähtien, mutta jonka sisällöstä ei tulla koskaan pääsemään lopulliseen yhteisymmärrykseen. Artikkelissaan "Ratkaisuehdotus uskonnon määrittelykysymykseen" Jaakko Närvä tekee esityksen, jonka mukaan uskonnon käsitteen välttämättömät ja riittävät ehdot huomioiva määritelmä "on toimiva vaihtoehto uskonnon määrittelyssä". Närvä käy yksi kerrallaan läpi keskeiset tavat määritellä uskontoa, osoittaa niiden puutteet ja esittää (stipuloi) lopuksi oman määritelmänsä. Närvä katsoo, että hänen määritelmänsä kautta myös uskontotieteelle voisi muodostua selkeämpi identiteetti, koska tällöin tutkimuksen kohde olisi tarkemmin havaittavissa.

Hyvässä tutkimuksessa tutkimuskäsitteiden sisältö joka tapauksessa yleensä avataan, jotta lukija tietää, minkälaisessa merkityksessä käsitettä kyseisessä tutkimuksessa käytetään ja minkälaiseen teoreettiseen kehykseen tutkija sitoutuu. Eija Leppävuoren astangajoogan harjoittajien kokemuksia käsittelevän artikkelin yhtenä keskeisenä käsitteenä toimii henkisyys, joka on uskonnon käsitteen pahamaineinen pikkuveli. Leppävuori ratkaisee määrittelyn ongelman esittämällä aluksi jaon organisoituun, jäykkään uskonnollisuuteen ja kokemukselliseen, yksilölliseen henkisyyteen. Tämän jälkeen hän ryhtyy tarkastelemaan sitä, miten astangajoogan harjoittajat itse näkevät tämän jaon, miten he määrittelevät henkisyttä ja miten heidän kerronassaan ruumiillinen ja henkinen kokemus suhteutuvat toisiinsa.

Teemu Taira analysoi artikkelissaan suomalaisten sanomalehtien uskonnollista tarjontaa tavallisena päivänä. Hänen tutkimuksessaan uskonto tarkoittaa sekä instituutiota ja perinteitä että ei-instituutionaalisia viittauksia "yliluonnolliseen, taikuuteen ja näkymättömiin voimiin". Taira määrittelee myös käsitteen 'tavallinen', jotta lukijalle tulee selväksi, että hän tutkii lehtien sisältöjä ajankohtana, joka ei ole uskontouutisoinnin kannalta merkittävä.

Taira tarkastelee artikkelissaan myös uskonnon mediatisaatiota. Tanskalaisen mediatutkija Stig Hjarvardin mukaan uskonnon mediatisaatio näkyy nyky-yhteiskunnassa siten, että media on ottanut uskonnoille perinteisesti kuuluvia tehtäviä, media maallistaa yhteiskuntaa ja media banalisoi uskontoa sekoittamalla institutionaalisen uskonnon ja kansanomaisen uskonnollisuuden elementtejä. Hjarvardin teoriaa on syystä kritisoitu eikä se saa täyttä tukea myöskään Tairan tutkimuksen pohjalta. Joka tapauksessa mediatisaation idea kertoo siitä, miten merkit-

tävä rooli medialla on myös uskontojen säilymisen kannalta. Taira kirjoittaa, että “uskonnolliset ryhmät ja organisaatiot joutuvat kamppailemaan omasta paikastaan yhteiskunnassa mediahallinnan avulla” ja ne joutuvat oikeuttamaan oman olemassaolonsa ja jatkuvuutensa median kautta.

Media on käsitteenä yhtä liukas ja hankalasti määriteltävä kuin mikä tahansa muu tutkimuksessa käytettävä käsite. Lisäksi sen sisältö muuttuu väistämättä koko ajan yhteiskunnan muuttuessa. Yleisessä merkityksessä ‘viestintäväline’ tai ‘välittäjä’ medialla voidaan käytännössä tarkoittaa esimerkiksi lehdistöä, radiota, televisiota ja viimeisimpänä internetiä, joka yhdistelee ja laajentaa kaikkia aikaisempia mediamuotoja. Uskonnollisille yhteisöille internet on kenttä tai väylä, joka antaa periaatteessa (ainakin vielä toistaiseksi) rajattomat mahdollisuudet välittää omaa sanomaa. Toisaalta mediahallinta internetissä saattaa tarkoittaa sen hallintaa, miten juuri oman yhteisön ääni saadaan erottumaan lukemattomien muiden äänien joukosta. Media on luonnollisesti myös uskonnontutkijoille väline, jolla oma ääni saadaan kuuluville. Perinteisten painettujen tieteellisten jouliaalien, antologioiden ja monografioiden lisäksi internet tarjoaa lukuisia tapoja omien tutkimustulosten välittämiseen. Näiden joukossa Uskonnontutkijan, *Approaching Religion* –online-lehden ja Elore tapaiset tieteelliset open access –julkaisut mahdollistavat tutkimustiedon vapaan ja maksuttoman levityksen kaikkien saataville.